

Омаржан Ж.Е.
**Халықаралық өзекті
мәселелердің әлемдік БАҚ-та
жазылу сипаттары**

Халықаралық өзекті мәселелер бүкіл әлемге ортақ тақырып. Ал оның БАҚ-та жазылуының жауапкершілігі тым жоғары, оның үстіне бұл тек бір ұлтты ғана емес, күллі әлемді алаңдататын мәселе екені рас. Қазіргі таңда талғамы жоғары халыққа ақпарат таратудың талаптары жоғары болатыны белгілі. Содан да Қазақстан үшін халықаралық мәселелердің шетелдік БАҚ-та жазу сипаттарын зерттеу аса маңызды. Мақалада алдыңғы қатардағы басылымдар, телеарналардың жаңалықты ұсынуы және жазу сипаты көптеген мысалдар арқылы терең талданады.

Түйін сөздер: халықаралық журналистика, жазылу сипаттары, әлемдік БАҚ, өзекті мәселелер.

Omarzhan Zh.E.
**International issues of the day
are general for the whole world**

In MASS-MEDIA his writing and ways of decision is important not only for one nation but also the world. Presently experience of foreign mass medias it is important and for Kazakhstan. This article was deeper in analyzing leading publications, television news and writing. Many examples were carried out.

Key words: International journalism, description, world Media, actual problems.

Омаржан Ж.Е.
**Освещение актуальных
международных проблем
в СМИ**

Статья посвящена опыту освещения международных проблем в СМИ. Автор исследует концепцию, форму подачи и языковые характеристики материалов СМИ. Отмечается, что опыт иностранных средств массовой информации интересен и важен для Казахстана. В статье анализируются материалы ведущих зарубежных и отечественных изданий, телевизионные новости, аспекты и формы подачи.

Ключевые слова: международная журналистика, форма подачи, мировая пресса, актуальные проблемы.

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ
ӘЛЕМДІК БАҚ-ТА
ЖАЗЫЛУ СИПАТТАРЫ****Кіріспе**

Халықаралық маңызды мәселелер – адамзаттың бұдан былайғы тағдыры және әлеуметтік дамуы үрдістерінің мәнін ашатын аса маңызды мәселелер жиынтығы. Бұл ғылыми әдебиеттерде бірнеше топқа жіктеледі. Айталық, халықаралық қатынастар, соғыс және бейбітшілік мәселелері, этнологиялық, дамушы елдердің экономикалық тоқырауын жету, космос және әлемдік мұхитты бейбіт игеру, демография, аштық және тоя тамақтанбаумен күрес мәселесі, экология, ауа-райы және т.б. мәселелер кіреді. Әлемдік және отандық БАҚ-та көрініс тапқан халықаралық өзекті мәселелер осы айтылған маңызды тақырыптарды көтереді. Мәселен, соңғы уақытта халықты алаңдатып отырған жаңалықтардың қатарына саяси шиеленістер, климаттың өзгеруі, айтып келмейтін табиғи апаттар, экономикалық дағдарыс, әлемдік жылыну, ядролық қару және т.б. жәйттер көптеп жазылып жүр. Әлемдік БАҚ-та осы орайда бәсекелестік те жоқ емес. Соңғы уақытта берілетін халықаралық өзекті мәселелердің мән-мағынасы емес, оның жылдам оқырманға тарауы маңызды болып отыр. Ақпараттық аяқаста әлемдік БАҚ-қа отандық БАҚ өкілдері шамалары келгенше мықты бәсекелестік танытуға машықтанып келеді. Содан да әлемдік журналистикада ақпаратты оперативті түрде беру бірінші орынға шықты. Әсіресе халықаралық өзекті мәселелер төңірегінде болғанда әлемнің барлық түкпір-түкпірінен хабар таратылады. Оқырманды жақынырақ тарту үшін әрбір БАҚ өкілдері өздерінің шығармашылық шеберліктерін шыңдаумен келеді.

Халықаралық мәселелерге байланысты «The New York Times», «BBC», «CNN» және «The Guardian» секілді әлемдік озық басылымдар жиі мақалалар шығарып тұрады. Бұл басылымдардың өзіндік қалыптастырған қолтаңбасы және айтары бар. Сондай-ақ, бұл мақалаларды мықты журналистер қосыны дайындайды. Сөзі қысқа болғанымен, мағынасы тереңде. Мәселен, «World Economic Forum» атты блогплатформада «What are the 10 biggest global challenges» атты тақырыппен мақала жарияланған. Мұнда олар басқа елдерді бірігіп, өзекті мәселелерді шешуге шақырады. Блогерлер әлемдегі өзекті

мәселелердің бірі ретінде азық-түлік қауіпсіздігі, жұмыссыздық, климаттың күрт жылынуы, қаржылық дағдарыс, адамдардың шамадан тыс ғаламторға тәуелділігі, гендерлік саясат және денсаулық сақтау саласын дамыту секілді өзекті тақырыптарды қозғайды.

Халықаралық өзекті мәселелердің әлемдік БАҚ-та жазылу сипатына келсек, онда нақты деректер, инфографика көрсетіледі және салыстырмалы талдауы міндетті түрде бірге беріледі. Мысал келтіре кетейік, әлемде 2015 жылы 7,3 миллиард адам тұрған. Бұл сан 2030 жылы 8,5 миллиардқа, 2050 жылы 9,7 миллиард жанға, 2100 жылы 11,2 миллиардқа жетеді деген болжам бар. Бүгінде әлемді халықтың денсаулығын қамтамасыз ету мәселесі алаңдатып отыр. Бұл үшін емдеудің жүйесін дамытып, көптеген мамандарды оқыту қажет. Міне осылай әлемдік БАҚ өкілдері болжау әдісін өте тиімді пайдаланады. Бұл оқырмандардың назарын аудартып, мақаланың мәнін аша түседі.

Тағы халықаралық өзекті мәселелердің бірі – климаттың өзгеруі. Жердің құрғақтағы орташа температурасы соңғы 50 жылда 1°C жылынып кеткен. 1970 жылдан бері улы газдардың апатты мөлшерде шығарылуы 80% өскен. Оған қоса, көптеген халықаралық мәселелермен тең тұрған – жұмыссыздық. Халықтарды еңбекпен қамту турасындағы мәліметі бойынша, 2008 жылғы қаржылық дағдарыстан кейін 61 миллион адам жұмыс орнынан айырылған. Нәтижесінде қазіргі таңда әлемде жалпы саны 200 миллионға жуық адам жұмыссыздар қатарында. Бұл да әлемді ойландырып отырған өзекті мәселелердің бірі.

Одан кейінгі айтылған, азық-түлік қауіпсіздігі. Бейресми дерек бойынша, әлемде 2050 жылға қарай 9 миллиардқа жуық адам өмір сүреді деген болжам келтірілген. Бұл тұста ҚР президенті Н.Ә. Назарбаевтың азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі туралы жиі айтатынын отандық БАҚ өкілдері арқылы халық жақсы біледі. Егер де азық-түлік қауіпсіздігіне жете мән берілмесе, адамдардың аш қалу қаупі басым. Біріккен Ұлттар Ұйымы тамақтануды жақсарту үшін, ауылшаруашылығы саласын 2030 жылдың тұрақты мақсатының қатарына кіргізген.

Осы заманғы озық технологиялармен жарақталған әлемдік БАҚ-тан отандық БАҚ-та кем қалып жатқан жоқ. Бүгінде Қазақстандағы БАҚ-қа қойылатын талап та жоғары болғандықтан, әлемді тігіреткен небір ірілі-ұсақты қауіп-қатерлерді де қал-қадірінше көрерменге таратып келеді. Оған қоса, Тәуелсіздік алған жылдардан кейін басылым, радио және телеарналардың саны

күрт артты. Әлемдік БАҚ күрделі мәселелерді тек айтып ғана қоймай, онымен қоса диаграмма ұсынып, ұтымды шешу жолдарын да көрсетуге дағды алған.

Саяси өзекті мәселелер

Биылғы жылдың халықаралық деңгейдегі айтарлықтай маңызды жаңалықтардың бірі – Америка Құрама Штатындағы президенттік сайлау. Осыдан бірнеше күн бұрын президенттікке үміткер Дональд Трамп пен Хиллари Клинтон дебат өткізген болатын. Алдағы уақытта да кандидаттарды екі дебат күтіп тұр. Сол уақытта әлемдік БАҚ өкілдерінің бұл халықаралық жаңалықты қаншалықты жылдам және объективті жеткізгенін бақылауға мүмкіндік туды. Шамамен 80 миллион көрерменді теледидарға телмірткен бұл дебат кезінде тек президенттік атаққа таласқандардың бет-бейнесін ғана көрсетіп қойған жоқ. Шетелдік БАҚ өздерінің саяси сауаттылығын да көрсете білді. Мәселен, «CNN» және «ORC» көрермендер арасында дебат аяқтала сала, сауалнама жүргізіп үлгірген. Онда үміткерлердің қайсысы жақсы сөйлегені туралы сұралыпты. Журналистердің дерегінше, бұл дебатта Хиллари Клинтонның өзіне деген сенімділігі тіпті жүрісінен-ақ байқалған көрінеді. Оған қоса, дебат аяқтала сала, шетелдік журналистер сарапшылардың пікірін білген. Мәселен, сарапшы маман Мэттью Даллек дебат кезінде Хиллари Клинтонның Дональд Трампты тізе бүктіргенін айтады. Ал Skype әлеуметтік желісі арқылы Андра Гиллеспи есімді көрермен Хиллари Клинтонға берілген оң бағаларға қарамастан, Хиллари Клинтонге өзінің осал тұстарымен жұмыс істеу керектігін айтқан. «Голос Америки» басылымы өз кезегінде Америка Құрама Штаттындағы президенттікке үміткерлерге бағаны дебат аяқтала салған соң берді. Көп күттірместен, бұл басылым сарапшылардың пікіріне қосылып, дебаттың жеңімпазы ретінде Хиллари Клинтонды тапқан. Өйткені, жүргізілген сауалнама нәтижесінде Дональд Трамп қарсыласынан бар-жоғы 2% кем дауыс жинаған. «Голос Америки» басылымына сұхбат берген Эмори Университетінің саясаттанушысы Алан Абрамович дебатқа қатысты ойын былай білдірген: «президенттікке үміткер Хиллари Клинтон көрермендердің пікірінше бірінші дебат кезінде жақсы сөйледі. Енді бұл жағдай Дональд Трампты тығырыққа тірейді» дейді. Әлемдік БАҚ-ты аузына қаратқан бұл саяси

оқиғаға өз деңгейінде баға берілді. Көптеген сарапшылар мен саясаттанушылар халықаралық жаңалыққа қатысты сыни пікірлерін де ашық айтты. Бұл халықаралық өзекті мәселелердің әлемдік БАҚ-та жазылу сипатының ерекше белсенді екендігін көрсетеді. Бәсекелестік заманда түрлі ақпараттық порталдар, басылымдар, телеарналар мен радиолар бір-бірінен түрлі жаңа технологиялардың көмегімен ұтымды болуға тырысуда. Өйткені, қазіргі таңда халық

тек тыңнан түрен салған БАҚ өкілдерін ғана көреді, оқиды және болған оқиғаға пікір білдіреді. Сондай-ақ, АҚШ-тағы дебат кезінде тікелей көрсетілімдер, әлеуметтік желідегі пікірлер бірден көрерменге жол тартты. Бұл шетелдік басылымдарда бұрмалаушылыққа бой алдырмайтынын білдіреді. Және ақпарат халыққа жедел түрде ұсынылатынымен танылады. Мұның өзі бүгінгі журналистиканың өзекті мәселелерді жазудағы жаңа тәсілдері болып саналады.

Әдебиеттер

- 1 Саяси түсіндірме сөздік. – Алматы, 2007.
- 2 <http://www.golos-ameriki.ru/>

References

- 1 Sayasi tysindirme sozdik. – Алматы, 2007 ж.
- 2 <http://www.golos-ameriki.ru/>